

DOI: 10.22620/agrisci.2011.06.014

**ИЗТОЧНОБАЛКАНСКАТА СВИНЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ
EAST BALKAN SWINE BREED – CURRENT STATE AND PERSPECTIVES****Живко Накев^{1*}, Йордан Марчев¹, Радка Недева¹, Соня Иванова-Пенева¹,
Надежда Палова², Елена Гинева³, Кулю Кулев⁴****Jivko Nakev^{1*}, Yordan Marchev¹, Radka Nedeva¹, Sonya Ivanova-Peneva¹,
Nadejda Palova², Elena Gineva³, Kulyo Kulev⁴**¹Земеделски институт – Шумен²Опитна станция по земеделие – Средец³Опитна станция по земеделие – Ямбол⁴АРСИС – Шумен¹Agricultural Institute – Shumen²Agricultural Experimental Station – Sredetz³Agricultural Experimental Station – Yambol⁴ABPIS - Shumen***E-mail: jivko_nakev@abv.bg****Резюме**

В статията се представят състоянието и перспективите за развитие на свинете от Източнобалканската порода, отглеждани в България. Установено е, че през 2009 г. общият брой на свинете, обект на селекционен контрол, е бил 1858, като намалението на популацията спрямо 2006 г. е с 41,9%, а през 2010 – с 62%. Посочени са причините за това намаляване, както и резултатите от проведените до момента изследвания с породата. Направен е SWOT анализ, необходим за подготвяне на стратегия за развитие на породата. Резултатите от анализа показват, че има предпоставки за увеличаване на поголовието на Източнобалканската свиня, като е необходимо организиране на производство на бутикови месни продукти, масова реклама, промяна в начина на субсидиране от страна на държавата и по-добро използване на възможностите на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) за субсидиране на производството на екологични месни продукти.

Abstract

The current state and perspectives for the development of the *East Balkan* pigs in Bulgaria are presented in the article. The total number of selection controlled pigs in 2009 was established to be 1,858, the population decrease as compared to 2006 was by 41.9 %, and in 2010 – by 62 % in comparison to 2006. The reasons for this decrease are pointed out and the results of the studies undertaken until the present moment are presented. A SWOT analysis necessary for a development strategy of the breed was made. The results showed that the prerequisites for an increase of the pig population existed. It is necessary to set up the production of boutique meat products and promote them intensively. A change of governmental subsidizing practices and better use of the opportunities of the Programme for Rural Development for the production of ecological meat products are considered indispensable.

Ключови думи: Източнобалканска свиня, състояние, перспективи, SWOT анализ.**Key words:** *East Balkan* swine, current state, perspectives, SWOT analysis.

Източнобалканската свиня е единствената аборигенна порода в България, оформена изцяло под влиянието на естествения отбор при сравнително слаба намеса на човека. Естественият ареал на породата е Източната част на Стара планина, Странджа и Сакар. Първото подробно описание на Източнобалканската

свиня е направено от П. Германов (1901) в официалното издание на Министерството на търговията и земеделието “Домашните животни в разните части на света и България”. В него се посочва, че в планинските местности на Източния Балкан се срещат свине, които наподобяват “дивата свинска порода”.

Източнобалканската свиня е била разпространена най-много през периода до 1952 г., като процентното ѝ съотношение спрямо общия брой свине в типичните за нейния ареал области е достигнал над 65%.

През 60-те години на XX век у нас започват процеси на интензификация на животновъдството, съпроводени с разработване на селекционни програми, целящи достигане на максимална продуктивност. Развитието на генетиката, научно обоснованото хранене и усъвършенстването на технологиите за отглеждане, прилагането на съвременни системи за възпроизводство доведоха до многократно увеличаване на продуктивността до нива, достигащи биологичните предели. Разработиха се програми за създаване на "техногенни породи", включително и т.нар. "универсална свиня майка", способни да произвеждат максимум продукция при новите "техногенни" условия на средата.

Наред с постигнатите резултати започнаха да се наблюдават и проблеми, свързани с интензивното производство на животинска продукция. Изолирането на животните от естествената им среда и ограничаването на движението доведоха до дестабилизиране на механизмите, поддържащи равновесието в животинския организъм и до отслабване на имунната система. Намалиха се адаптивната способност и екологичната пластичност на животните.

Процесите на глобализация на животновъдството доведоха и до тотално изместване на местните "автохтонни" породи до степен на застрашеност от изчезване. Понастоящем по данни на Николов (2004) около 30% от породите в света и 43% от породите в Европа са застрашени от изчезване. На границата от пълно изчезване са 1350 породи, като всяка седмица изчезват средно по две.

Посочената обща тенденция важи с пълна сила и за нашите български породи. Напълно изчезнали са местните клепоуха и правоуха свиня, Пъстрата дерманска свиня. Докато в началото на XX век у нас е имало 3 породи свине, понастоящем все още е запазена Източнобалканската свиня.

Поради настъпилите промени в структурата на свиневъдството и интензификацията на производството на свинско месо броят на свинете от тази порода е намалял драстично. Това наложи създаването през 2006 г. на Асоциация за развъждане и съхранение на Източнобалканската свиня (АРСИС). След утвърждаването на АРСИС като единствена развъдна организация за породата и направените прегледи на стадата са регистрирани в чисто състояние около 3200 основни свине майки и 1500 кръстоски. През същата година специалисти от ЗИ - Шумен разработват Развъдна програма за съхранение, поддържане и използване на Източнобалканската свиня (Стойков и кол., 2006).

В таблица 1 са показани основните признаци, характеризиращи продуктивността към настоящия момент, и тези по програмата.

От показаните нива на продуктивност на породата става ясно, че в пазарните условия тя не може да се конкурира със съвременните породи свине. Липсата на пазар за готовата продукция демотивира стопаните, отглеждащи тази порода, което е видно от намаляването на контролираната популация.

През 2009 г. общият брой на свинете, обект на селекционен контрол, е 1858, от които 707 бр. (13 стада) в Шуменска, 791 бр. (13 стада) във Варненска и 360 бр. (4 стада) в Бургаска област. За установяване с възможно най-голяма точност на реалния обем на популацията АРСИС извършва мероприятия по развъдната програма и с производители, с които не е в договорни отношения (Кулев, 2009).

За 2010 г. АРСИС има сключени договори с 24 земеделски производители за селекционен контрол на 1216 бр. свине, разпределени по области, както следва: Шуменска - 416 бр. (11 стада), Варненска - 522 бр. (9 стада), и Бургаска област - 321 бр. (4 стада). За всяко от стадата се води отделна родословна книга, вписана в общия регистър за породата и включваща необходимата информация според изискванията за аборигенните породи.

Както се вижда от данните за броя на свинете, през 2009 г. намалението спрямо 2006 г. е с 41,9%, а през 2010 – с 62%. При този темп на намаляване на обема на популацията ще се наложи да се предприемат мерки за консервация на породата.

Развъдната програма за породата е основана на прилагането на поддържаща селекция. Не се допуска прогресивен отбор по каквото и да е признак или неконтролирано или принудително родствено съешаване. Прилага се стабилизиращ отбор по основните биологични качества, осигуряващ типичността и преживяемостта на породата.

При Източнобалканската свиня, както и при животните от останалите автохтонни породи, не се провежда контрол с цел подобряване на продуктивните и стопанските качества. Контролът върху определени признаци – типичност, възпроизводителни качества, има за цел да осигури стабилно възпроизводство на популацията.

Според нас една от причините за драстичното намаляване на броя на свинете е недостатъчната информация за качеството на продукцията от свинете, което е свързано с начина на хранене и отглеждане. Поради тази причина през 2009 г. в ЗИ - Шумен беше разработен проектът „Качество на месото от Източнобалканската свиня в условията на биологично отглеждане“. Получените резултати показват, че при добър хранителен ресурс на местообитанието норма

Таблица 1. Основни признаци на продуктивността при свинете от Източнобалканската порода
Table 1. Basic production traits of East Balkan Swine

Признаци Traits	2009 г.	По програмата Programme
Тегло при първоначално заплождане, kg Live weight et first meeting, kg	70-75	80-90
Възраст на първо прасило, дни Age in first litter	420	400
Среден брой живородени прасета Av. number born alive	5,0-6,0	7,5-8,0
Брой отбити прасета Number of weaned pigs	4,0-4,5	6,5-7,0
Тегло на прасилото при отбиване, kg Litter weight at weaning, kg	8-10	12-14
Екстензивно угодяване (на пасището) Free range fattening		
Тегло при клането, kg Weight in slaughter, kg	90	100
Възраст при клането, дни Age in slaughter, day	360	320
Суплементарно хранене, kg Supplemental feed, kg		
Кланичен рандеман, % (100 kg ж.т.) Slaughter output, %	56	62
Месо с кости в трупа, % Meat with bone in carcass, %	60	62
Сланина, % Fat, %	42	38
pH 24h	5,6	5,7
Цвят, 525 nm Colour, 525 nm	34,5	35,0
Мазнини в m. long. dorsi, % Fat in m. long. dorsi, %	5,0	4,8

от 5 свине/ha е достатъчна, отговаря на изискванията за биологично отглеждане, съобразно с директива 1804/99 на ЕЕС (Иванова-Пенева, 2009). При анализа на четири естествени пасища от района на Странджа, използвани от Източнобалканската свиня при пасищно отглеждане, Недева и кол. (2009) установяват ниска хранителна стойност на тревостоя и определят буковия жълд като изключително ценен фураж, съдържащ 15,50% протеин, 17,99% мазнини и 3,18% минерални вещества.

При изследване на кланичните качества на свине от Източнобалканската порода, заклани при 91,14 и 101,10 kg живо тегло, Накев и кол. (2009) установяват, че теглото на поясната и на коремната част при свинете от високия тегловен клас е с 0,43 kg ($P \leq 0,01$) и с 0,76 kg ($P \leq 0,001$) по-високо от това на свинете от I група. Разликата в теглото на поясната част (0,43 kg), съпоставено с теглото на месото с кости (0,14 kg), показва, че увеличеното тегло се дължи на отслояването на повече сланина в нея. Резултатите показват, че процентът на месото с кости при свинете от ниския тегловен клас е с 5,52% ($P \leq 0,01$) по-висок от този във високия тегловен клас.

В проучването на Марчев и кол. (2010) върху качеството на месото и мастнокиселинния състав авторите установяват, че месото на свинете от Източнобалканската порода се характеризира с 4,0 до 6,0% по-високо съдържание на полиненаситени мастни киселини и намаляване на отношението омега-6/ омега-3 мастни киселини до 4,7/1, което е в рамките на препоръчаното от диетолозите – под 5/1. Тези резултати показват, че месото на прасетата от Източнобалканската порода е подходящо за производство на продукти, отговарящи на европейските стандарти за здравословно хранене.

Установено е (Палова и кол., 2010), че през периода на угодяване прасетата от Източнобалканската порода, хранени със смеска със съдържание на 10,3% суров протеин, 0,50% лизин и 12,61MJ обменна енергия, са имали по-висок общ прираст с 23% в сравнение с тези, получавали само непреработен ечемик на зърно, но себестойността на 1 kg прираст, формирана от преките разходи за фураж, е била по-ниска с 0,17 лв. при животните, хранени с непреработен фураж. Кланичните показатели на трупа при двата типа на хранене не показват достоверни различия (Накев и кол., 2009).

От проведените от нас изследвания, както и тези на Хлебаров (1921), Георгиев и кол. (1959а,б), Георгиев и Бенков (1964), Бенков (1988), Данчев (1984), Стефанова и кол. (1991), Стойков и кол. (1992), (2007), Сланев и кол. (1992), (1993), Кацаров и кол. (2003), Стефанова, Ст. и Я. Стефанова (2005), Иванова-Пенева (2007), Палова (2007), Хинковски и кол. (1984), ни помогнаха да направим SWOT анализ, необходим за подготвяне на стратегия за развитие на породата.

Силни страни:

- Отлични географски и климатични условия;
- Използване на естествени екологично чисти фуражни източници;
- Традиции в екстензивното отглеждане на породата;
- Здрава конституция и резистентност на породата към болести, характерни за културните породи;
- Отлично качество на месото и сланината;
- Ценен генетичен ресурс;
- Традиции в производството на специфични народни месни продукти и деликатеси;
- Изключително подходяща за биологично отглеждане;
- Ниска работна заплата в сравнение с ЕС;
- Регистрирана асоциация със специфичен предмет на дейност за развъждане и съхранение на Източнобалканската свиня;
- Утвърдена развъдна програма за породата от МЗХ;
- Потенциал за провеждане на научни изследвания;
- Хармонизирано законодателство с това на ЕС.

Слаби страни:

- Липса на регламентирани пасища за отглеждане на животните;
- Липса на средства за сертифициране на животните, пасищата и фуражите;
- Липса на адекватни цени и пазари за животните;
- Невъзможност за директно участие на фермерите на пазара;
- Липса на интерес от месопреработвателните предприятия;
- Липса на износ на продукцията;
- Липса на информация при потребителите относно качеството на месото и месните продукти от Източнобалканската свиня.

Възможности:

- Годишно производство на над 40 000 угоени прасета и възможности за увеличаване.

Заплахи:

- Предаване на заболявания от дивите свине;

- Безконтролно увеличаване на хищниците (чакалите) в районите на отглеждане;
- Ловните организации;
- Липса на квоти за страната за производство и износ на свинско месо и продукти.

ИЗВОДИ

Направеният SWOT анализ показва, че има предпоставки за увеличаването на поголовието на Източнобалканската свиня, като се организират производство на бутикови месни продукти и рекламна кампания за диетичните качества на месото и тлъстината.

Наложително е спешно разработване на добре организирани програми и проекти чрез използване на възможностите на ПРСР за субсидиране на производството на екологични месни продукти.

Необходима е промяна в начина на субсидиране от страна на държавата.

ЛИТЕРАТУРА

- Бенков, Б.*, 1988. Състояние на Източнобалканската свиня и перспективи за нейното използване. – Селскостопанска наука, 1, 86-91.
- Георгиев, И., Й. Сяров, С. Беремски, М. Бенчев*, 1959а. Резултати от угояването на свине от породата Българска бяла и примитивната Източнобалканска порода в условията на ДСП "Месоцентра". – В: Научни трудове на Зоотехнически факултет, т. VIII.
- Георгиев, И., Б. Бенков*, 1964. Промислено кръстосване на Източнобалканската свиня с нерези от породите Мангалица и Българска бяла. – Животновъдни науки, 2, 3-11.
- Георгиев, И., Й. Сяров, С. Беремски*, 1959б. Угояване на свине от Източнобалканската порода със суха концентрирана смеска. – В: Научни трудове на Зоотехнически факултет, т. VIII.
- Данчев, Й.*, 1984. Аборигенната примитивна порода Източнобалканска свиня в Странджа. – В: Странджанско-Сакарски сборник, Малко Търново, 2.
- Иванова-Пенева, С., Й. Марчев, А. Стойков*, 2007. Отглеждане на Източнобалканската свиня според изискванията на ЕС. – Академично издателство на Аграрния университет - Пловдив, т. LII, 289-294.
- Иванова-Пенева, С.*, 2010. Изследване на поведението на Източнобалканската свиня при свободно отглеждане. – Юбилейна конференция – 55 години аграрна наука – Земеделски институт – Шумен, Животновъдни науки, 5 (под печат).
- Кацаров, Д., Н. Дилова, А. Гакев, Р. Тодоров, Й. Константинов*, 2003. Добив и състав на месо от свине от Източнобалканската порода. – Месо и месни продукти, 3, 60-62.
- Кулев, К.*, 2009. Отчет за дейността на АРСИС.

- Марчев, Й., Р. Недева, Ж. Накев, С. Иванова-Пенева, Е. Гинева, Н. Палова, 2010. Качество и мастнокиселинен състав на месото на прасета от Източнобалканската порода, отглеждани в различни местообитания. – Юбилейна конференция – 55 години аграрна наука – Земеделски институт – Шумен, Животновъдни науки, 5 (под печат).
- Накев, Ж., 2009. Отчет за научноизследователска работа по целеви проект «Качество на месото от Източнобалканската свиня в условията на биологично отглеждане».
- Накев, Ж., Н. Палова, Р. Недева, Й. Марчев, Е. Гинева, 2010. Сравнително проучване на ефекта от използването на преработени и непреработени фуражи върху продуктивността на прасета от Източнобалканската порода. II. Кланични качества. – Екология и бъдеще, 3 (под печат).
- Недева, Р., Й. Марчев, Н. Палова, К. Стоева, 2009. Химичен състав на естествени фуражни ресурси, използвани от Източнобалканската свиня. – Journal of Mountain Agriculture on the Balkans, 3, 443-454.
- Николов, В., 2004. Необходимост от запазване на местните автохтонни породи. – В: Развъдни програми, Сборник, 7-11.
- Палова, Н., 2007. Оценка на основните угоителни и кланични качества на свине от Източнобалканската порода при природосъобразни условия на отглеждане. Дисертация, с. 130.
- Палова, Н., Р. Недева, Й. Марчев, Ж. Накев, Е. Гинева, 2010. Сравнително проучване на ефекта от използването на преработени и непреработени фуражи върху продуктивността на прасета от Източнобалканската порода. I. Угоителна способност. – Екология и бъдеще, 3, (под печат).
- Сланев, Ст., А. Стойков, Ст. Стефанова, В. Бялков, П. Маринова, 1992. Оценка на по-важните угоителни и кланични качества на свине от Източнобалканската порода с оглед получаване на екологически чисто месо. – В: Международен симпозиум „Екология 92”, 344-348.
- Сланев, Ст., А. Стойков, Ст. Стефанова, М. Михайлова, П. Маринова, 1993. Състав на трупа и качество на екологически чисто месо при прасета от Източнобалканската порода. – Международен симпозиум Екология 93, 100-105.
- Стефанова, Ст., Я. Стефанова, 2005. Формиране и развитие на някои тъканни структури при аборигенни и културни породи свине. – В: Сборник „Балканска научна конференция” - Карнобат, т. I, 598-603.
- Стефанова, С., В. Бялков, С. Сланев, А. Стойков, 1991. Източнобалканската свиня - генетичен резерв. – Селскостопанска наука, 1-6, 71-77.
- Стойков, А., С. Сланев, Ст. Стефанова, В. Бялков, Е. Гинева, 1992. Предимства на пасищните породи свине при производството на повече и екологически чисто месо. – В: Международен симпозиум „Екология 92”, 349-353.
- Стойков, А., Й. Марчев, С. Иванова-Пенева, К. Кулев, 2006. Развъдна програма за съхранение, поддържане и използване на Източнобалканската свиня.
- Стойков, А., С. Иванова-Пенева, Й. Марчев, П. Драгоев, Е. Гинева, К. Кулев, 2007. Съхранение, устойчиво развитие и ефективно използване на Източнобалканската свиня. – Животновъдни науки, 5, 73-78.
- Хинковски, Ц., Ц. Макавеев, Й. Данчев, 1984. Местни форми домашни животни, Земиздат, София.
- Хлебаров, Г. С., 1921. Източнобалканската свиня, С.

Рецензент – проф. дсн Алекси Стойков
E-mail: astoykov@gbg.bg